

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

**מסמך רקע בנושא:
פתרונות לבעיית מסורבות הגט –
היבטים הלכתיים**

מוגש לוועדה לקידום מעמד האשה

כתיבה: אורלי לוטן

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

י"א בכסלו תשס"ו

12 בדצמבר 2005

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 6016 649 - 02

פקס: 6103 649 - 02

www.knesset.gov.il/mmm

1. מבוא

מסמך זה מוגש לחה"כ ענבל גבריאלי, יו"ר הוועדה לקידום מעמד האשה, במסגרת עיסוקה בסוגיית העגונות ומסורבות הגט. במסמך נסקרים פתרונות במסגרת ההלכה לבעיית מסורבות הגט בישראל, והוא המשך של מסמכי מרכז המחקר והמידע אשר סקרו את תופעת סרבנות הגט.¹ במסמכים אלו הוצגו פתרונות אפשריים לבעיית מסורבות הגט, ובהם:

- מתן אפשרות לעריכת נישואין וגירושין בערוץ אזרחי, שלא דרך הרבנות, כדי שלא יידרש גט לגירושין;
- הרחבת ההגדרה של "מסורבת גט" בבית-הדין הרבני כדי שיהיה אפשר להטיל בשלב מוקדם יותר סנקציות על סרבן הגט, וכן לאפשר לנשים לקבל זכויות המגיעות למסורבות גט.²
- הגברת הסנקציות המוטלות על סרבני גט, הן במישור החקיקה (כדי שתאפשר להפעיל לחץ רב יותר על הסרבנים) הן במישור המעשי – דרישה שהדיינים ימצו את מלוא הסנקציות שמותר להם להטיל על-פי חוק.
- הסדרים במסגרת ההלכה שנועדו למנוע סרבנות גט מראש – הסכמי קדם-נישואין וכתובה על תנאי, או בדיעבד – הפקעת קידושין.

מסמך זה מתמקד בהיבטים ההלכתיים של הסכמי קדם-נישואין, המסתמנים כפתרון הדומיננטי לבעיה כיום. עם זאת, הם שנויים במחלוקת ואינם זוכים לתמיכה גורפת של הרבנים.

2. הסכמי קדם-נישואין

הסכמי קדם-נישואין באים להסדיר היבטים שונים בפירוק היחסים בין בני-זוג בעת גירושין: חלקם נוגעים אך ורק לחלוקת הרכוש בעת הפרידה ובחלקם יש סעיפים המסדירים גם את האופן שבו יתבצע פירוק הקשר עצמו. להלן יובאו שני הסכמים שנוסחו בישראל בשנים האחרונות:

2.1. הסכם לכבוד הדדי של הרב אלישיב קנוהל, הרב דוד בן זוז וטו"ר רחל לבמור, שעליו ממליץ ארגון "קולך"³

הסכם קדם-נישואין המיועד לשמש לצד הכתובה. הסכם זה מבוסס על הסכם שקיבלה מועצת הרבנים האורתודוקסים בארה"ב, ובמרכזו התחייבות ה**דדית** של בני-הזוג שאם יבקש אחד מהם להיפרד מבן-

¹ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הטיפול בעגונות ובמסורבות גט, כתב משה ברדה, 3 במרס 2005; מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מעוכבות ומסורבות גט בישראל, כתבה יפעת שחק, 15 ביולי 2003; מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מסורבות גט בישראל, כתבה אורלי לוטן, 13 בספטמבר 2005.

² קואליציית "עיקר", דף עמדה לקראת דיון בוועדה לקידום מעמד האשה בנושא היקף תופעת סרבנות הגט, הסחטנות הגלויה והסחטנות הסמויה, 23 במרס 2005.

³ אתר האינטרנט http://masoret.hevre.co.il/hydepark/topic.asp?topic_id=791073&whichpage=1, תאריך כניסה: 1 בספטמבר 2005.

זוג, הוא זכאי לדרוש זאת ממנו.⁴ בן-הזוג מתחייב כי אם יעכב את הפירוד ישלם דמי מזונות חודשיים בסך 1,500 דולר או מחצית שכרו – הסכום הגבוה מן השניים. ההנחה היא כי בן-הזוג יעדיף לתת את הגט ולא לשלם את דמי המזונות המוגדלים. תשלום המזונות מתחיל לאחר תקופת ביניים של שישה עד תשעה חודשים מיום בקשת הפרידה, ובמהלך תקופה זו אחד הצדדים יכול לבקש לעבור טיפול זוגי והצד השני מחויב להתלוות אליו, וזאת כדי למנוע דרישה חפוזה לגט. בתום תקופת הביניים, אם הזוג עדיין נשוי ואם צד אחד עדיין מבקש להיפרד, הצד שמסרב לסיים את הנישואין נדרש לשלם את דמי המזונות המוגדלים. **ההסכם מותנה באישור אחד מהגורמים האלה: רושם הנישואין; בית-הדין הרבני; בית- המשפט לענייני משפחה; נוטריון.**

להסכם זה שני נוסחים – **הנוסח הראשון** כולל התניה שאם יתברר לבית-הדין או לאדם אחר שלפניו יידון עניינים של בני-הזוג כי אחד מבני-הזוג הוא האשם העיקרי בפירוק המשפחה, הוא יהיה רשאי להטיל עליו קנס עד לגובה של 25% מהרכוש המשותף העומד לחלוקה או עד לסכום של 50,000 ₪ (הסכום הגבוה מן השניים). פעולה זו תיעשה לאחר מתן הגט, כדי שלא ליצור לחץ שעלול ליצור עיכוב. התניה זו נועדה להרתיע את הצדדים מלגרום לפירוק המשפחה ללא סיבה מוצדקת וכדי לתת פיצוי לצד הנפגע, והיא הוספה לפי דרישת הרב ז"נ גולדברג. **הנוסח השני** של ההסכם אינו כולל התניה זו.

הביקורת העיקרית של רבנים על ההסכם לכבוד הדדי נובעת מהחשש שגט הניתן בשל ההתחייבות לשלם קנס עשוי להיות **גט מעושה** (גט שהבעל נותן עקב הפעלת לחץ שפגעה ברצונו, ולכן אינו תקף). בתשובה הרב אלישיב קנוהל מסביר כי הדרך שבה ההסכם מנוסח מונעת חשש מ"גט מעושה": "מפסקי שולחן ערוך (אה"ע קלד, כג-כה) עולה שבכל מקרה שבעת מתן הגט האיש אינו רוצה בנתינתו – נחשב הדבר כגט מעושה. אבל אם בשעת הכפייה לא הזכירו במפורש שהכפייה היא בעבור הגט (היינו – לא אמרו לו: אם לא תגרש אנו מכים אותך או לוקחים את ממונך), אין זה גט מעושה, כי אנו רואים את הכפייה במנותק ממתן הגט... התחייבות זו למזונות מוגדלים (ההתחייבות שבהסכם זה – א.ל.) תזרז את האיש לתת את הגט מתוך אי-רצון לשלם מזונות אלו. רעיון זה שקבלת האיש תהיה לשלם מזונות מוגדלים יוצר מצב שכל התחייבות האיש היא דווקא על זמן היותו נשוי לאותה אשה, שהרי אין תשלום מזונות של האיש לאשתו אלא בזמן שהוא נשוי לה. על כן, אין כל אזכור לגט או לגירושין בהסכם".⁵

חשש נוסף לגט מעושה נובע מהתחייבות של הגבר הנחשבת ל"אסמכתא", כלומר – התחייבות שאנו מניחים שהמתחייב לא התכוון לעולם לשלמה. כדי לעקוף טענה כזאת נוספה להסכם התחייבות בשבועה על המזונות המוגדלים, המונעת אסמכתא.⁶

⁴ הסכם בולט בארה"ב הוא הסכם קדם נישואין של ה-Rabbinical Council of America. הרבנים אשר הביעו תמיכתם בהסכם: הרב זלמן נחמיה גולדברג, הרב עובדיה יוסף, הרב יצחק ליבעס, הרב חיים ג' צימבליסט והרב גדליה דב שוורץ. רחל לבמור, "גירושין, סירוב גט והסכם למנעיתו: עובדות מהשטח", **צהר** 20, 2005, עמ' 83-91, באתר האינטרנט http://www.kipa.co.il/upload/users_files/1094.PDF.

⁵ הרב אלישיב קנוהל, "הכתובה והסכמי קדם נישואין", http://www.yourketuba.com/money_agreement_pdf/article.pdf, תאריך כניסה: 8 בדצמבר 2005.

⁶ שם.

2.2. הסכם טרום-נישואין שעורך ארגון "יד לאשה"⁷

ההסכם מתבסס על נוסח שכתב פרופ' אריאל רוזן צבי.

חלקו הראשון של ההסכם מסדיר חלוקת רכוש משותף בין בעל ואשה לפני סיום הנישואין, להבדיל מהמצב הקיים כיום, שבו אחד מבני-הזוג רשאי למנוע את חלוקת הרכוש עד לסיום הנישואין. חלקו השני של ההסכם מחייב את הבעל לשלם לאשתו **דמי מחיה מוגדלים** אם יגיעו למצב שהם עדיין נשואים אך חיים בנפרד. דמי המחיה הם 50% מן ההכנסה החודשית הממוצעת שקיבל הבעל בחצי השנה שקודם לכל תשלום ותשלום, ולא פחות ממנימום מסוים שייקבע בהסכם.

ההתחייבות לדמי מזונות מוגדלים נכנסת לתוקף אם מתקיים אחד משלושת התנאים האלה:

- האשה הגישה תביעת גירושין לבית-הדין המוסמך ומוכנה לקבל גט, והצדדים חיים בנפרד למעלה מ-12 חודש.
  - בית-הדין המוסמך קבע כי אין סיכוי לשלום בית בין בני-הזוג, או כי עליהם להתגרש או כי מצווה עליהם להתגרש, או המליץ על גירושין, או כל לשון אחר שמשמעה כי אין על בני-הזוג לחיות יחד, או כפה את הגט והאשה מוכנה לקבל גט.
  - הקרע בחיי הנישואין של בני-הזוג אינו ניתן עוד לאיחוי והאשה מוכנה לקבל גט.
- ההסכם מצריך אישור של נוטריון או של רשם נישואין לפני נישואי בני-הזוג.

2.3. עמדות הלכתיות בנוגע להסכמי קדם-נישואין

הרב ד"ר דוד מישלוב סיכם את שלושת הקשיים שהסכם קדם-נישואין לסוגיו צריך להתמודד עמם:⁸

- **אסמכתא** – התחייבות עתידית מותנית נעשית על-פי רוב ללא גמירות דעת מלאה, בעיקר אצל זוג צעיר העומד לפני נישואין ואינו רואה בגירושין אפשרות סבירה. ביחוד חסרה גמירות דעת כאשר ההתחייבות היא לסכום מופרז.
- **גט מעושה** – כל הסכם חייב להשאיר לבני-הזוג את מידת חופש הרצון הדרושה כדי שהגט שיינתן יהיה כשר.
- **התלאה בדעת אחרים** – ההסכם אמור לקבוע מתי מגיע הזמן להחילו, ואין להסתמך על דעת בני-הזוג, שבבוא הזמן לא יוכלו לקבוע באופן אובייקטיבי אם הגיע העת לגירושין.

⁷ ההסכם התקבל מעו"ד עטרה קניגסברג, מרכז "רקמן" לקידום מעמד האשה באוניברסיטת בר-אילן, ב-7 בדצמבר 2005.
⁸ הרב ד"ר דוד מישלוב, "הסכמי קדם-נישואין", תחומין כ"א, עמ' 296-297.

עמדת הרב אליהו בקשי דורון⁹

העיקרון המרכזי של הסכמי קדם-נישואין הוא יצירת תמריץ שלילי לסירוב של אחד מבני-הזוג (על-פי רוב הבעל) לתת גט לבן-זוגו. התמריץ השלילי בא בדמות סנקציה כלכלית, היכולה ללבוש צורות שונות – ערבות, קנס, התחייבות לתשלום מזונות מוגדלים ועוד. לכל אחת מהצורות האלה משמעות הלכתית אחרת, המשפיעה על מידת הקבלה שלה אצל פוסקי הלכה. נראה כי אין שיטה אשר קיים קונצנזוס בעניינה, וכל אחת מן השיטות שהוצעו שנויה במחלוקת.

להלן יובאו עיקרי מאמרו של הרב הראשי לשעבר, הרב אליהו בקשי דורון, שבו הוא בוחן הצעות שהועלו להפעלת סנקציות כלכליות ככלי ללחץ על סרבני גט:

- **התחייבות לתת גט על-ידי קנס** – הרב בקשי דורון מקבל עקרונית מתן ערבות לצורך הבטחת מתן הגט. עם זאת, הוא מציין כי פתרון זה אינו ישים מבחינה מעשית, שכן על-פי רוב אין בידי הבעל אפשרות להשקיע סכום כסף גדול דיו בערבות, וערבות בנקאית עלותה גבוהה מכדי שתהיה נגישה. על כן, הוא בוחן את האפשרות של התחייבות לתשלום קנס במקרה של סירוב לתת גט. אפשרות זו טובה יותר בעיניו מבחינה טכנית, אך נתונה במחלוקת במקורות: המחמירים טוענים כי יש חשש לגט מעושה, היות שאם הבעל אינו יכול לשלם את הקנס, אזי אין לו ברירה אלא לתת את הגט. יש פתרונות טכניים לבעיה זו, כגון פריסת הקנס בתשלומים כדי שיהיה אפשר לשלמו (ואז מתן גט אינו הברירה היחידה), אולם לפי הרב בקשי דורון, דרך עדיפה היא להבטיח את הגירושין לא על-ידי קנס "לא אגרש", אלא על-ידי התחייבות שהבעל יוכל לבטלה על-ידי מתן גט.
- **חיוב מזונות מטעם מסורבת להינשא** – פתרון זה מבקש להחיל על מסורבות גט דין שנגע למעוכבות להינשא (נשים מאורסות אשר ארוסן דוחה את מועד הנישואין). הבסיס לשני המקרים הוא העיקרון שהבעל אחראי לפרנסת אשתו, ואם אינו מאפשר למישהו אחר לפרנסה (הן בשל אירוסין שלא מומשו לכלל נישואין והן בשל סירוב לתת גט), הרי עליו לשלם לה מזונות. בפתרון זה כמה בעיות: אם האשה נחשבת למורדת – מצב שיכול להיווצר אם הבעל הציע שלום בית והיא מסרבת – הרי אינה זכאית למזונות, ומכאן שאין להפעיל סנקציה זו. נוסף על כך, כאשר האשה עובדת אי-אפשר להפעיל אמצעי זה. כמו כן, קיים חשש שהתחייבות על סכומים גבוהים מדי תהא התחייבות בעלמא ולא חיוב מזונות, וכי בעת החתימה על חיוב מזונות החתן אינו רואה לנגד עיניו אפשרות שמצב כזה עלול להתרחש או לבוא לכלל חיוב, ועל כן החיוב אינו גמור ואי-אפשר לחייב את הבעל בתשלום או במתן גט.
- **חיוב מזונות גבוהים שיפעלו בשעת פירוד** – הבעל יתחייב לשלם לאשתו מזונות גבוהים. חיוב זה לא יופעל כל עוד בני-הזוג חיים במשותף, אלא רק בשעת פירוד. גם במקרה זה קיימת סכנה שהתשלום עשוי להיות למעלה מכוחותיו של הבעל ולכן התוצאה היא שהגט יהיה מעושה. אפשר לפתור את הבעיה על-ידי התחייבות למזונות בסכום סביר (למשל – תשלום יומי הזהה לתשלום יומי עבור אש"ל), אולם בכל זאת יש להיזהר מלקשור בין ההתחייבות הכספית למתן הגט, שכן קישור כזה יגרור גט מעושה. בהקשר זה **הרב אלישיב** סבור כי חתן החותם על שטר התחייבות

⁹ הרב אליהו בקשי דורון, "הצעה לפתרון בעיית סרבני הגט", **בנין אב**, סימן אב, רעז. חלק זה נכתב בסיועו של אליעזר שוורץ, מרכז המחקר והמידע.

בצעירותו לפני הנישואין אינו מבין אותו הבנה מלאה וחותרם עליו כפעולה שגרתית, ועל כן אין גמירת דעת של המתחייב, וגט שיעשה מכוח חיוב זה הוא גט מעושה. הצעה שהועלתה לפתרון בעיה זו היא שבעת ההתחייבות יצטרך החתן לנקוב בעצמו את סכום ההתחייבות ולתת ביאור מפורש שלה, ואז לא יוכל לטעון כי החתימה היתה מתוך שגרה.

לאחר דיון בהצעות ובבעיות הכרוכות בהן, הרב בקשי דורון מציע הצעה משלו לפתרון בעיית מסורבות הגט – **ערבות למתן גט על-ידי ייפוי כוח בלתי חוזר להעברת הדירה**. הצעה זו מתבססת על ההנחה שרוב המחלוקות והמקרים של אי-הסכמה לגירושין נובעות מבעיות רכוש, והבסיס העיקרי למחלוקת הוא הדירה המשותפת, שהיא פעמים רבות הרכוש העיקרי. הרב בקשי דורון מציע להבטיח את הדירה בערבות לצורך מתן גט בשעת פירוד על-ידי מתן ייפוי כוח בלתי חוזר, המשאיר את הדירה בבעלות הבלעדית של אחד הצדדים. במקרה של פירוד שיאושר בבית-הדין הרבני, הצד האחראי לפירוד נותן את הדירה במתנה גמורה לצד השני, לבעלותו הבלעדית. תוקפו של ייפוי הכוח יחול 12 חודש לאחר שבית-הדין הרבני יפסוק שבני-הזוג אינם יכולים לחיות במשותף, ויש ליתן לאשה או לאיש לחיות בנפרד. בתוך פרק זמן מסוים יחליט הצד האחראי לפירוד אם רצונו בדירה או במתן גט שיבטיח לו את חלקו בדירה. לצורך יישום ההצעה יש צורך להבהיר את ההצעה לזוגות הנישאים על-ידי יועצים במועצה הדתית וכן על-ידי יועצי נישואין ועורכי דין המעורבים ברכישת הדירה.

עמדת הרב שלמה דיכובסקי¹⁰

הרב שלמה דיכובסקי, מבכירי הדיינים בבית-הדין הרבני הגדול, סבור כי "אין מקום לסנקציה כספית עצומה מצד הבעל, סנקציה המאלצת אותו לתת גט לאשתו, מחשש גט מעושה. משום כך, אין לקבל סעיף כזה בהסכמי גירושין, ובתי-הדין לא יבצעו את הגט במקרים כאלו".¹¹ הרב מציע פתרון אחר למסורבות הגט: הוא סבור כי פירוק השיתוף בנכסים ביניהם יכול להתבצע גם לפני מתן הגט, לאחר שבית-הדין פוסק כי אין מקום או סיכוי לשלום בית וכי יש לפרק את הקשר. פירוק השיתוף אינו תלוי בגט ויכול להיעשות על בסיס פסק-דין השולל סיכוי לשלום בית. הרב דיכובסקי טוען כי סיום חלוקת הרכוש המשותף מהווה זרז למתן הגט. הוא מציע זרז נוסף – התחייבות הבעל בהסכם קדם-נישואין לזון את אשתו, ללא תלות בהכנסה או ברכוש שיש לאשה או בזכאותה למזונות על-פי בית-דין, על-פי שיקול דעתו הבלעדי של בית-דין. לאחר פירוק הרכוש תקבל האשה את חלקה, ואילו חלקו של הבעל יופקע לצורך מזונות. חיוב זה ייפסק אלתר עם מתן הגט. לא מתעורר חשש לגט מעושה מפני שחיוב המזונות יכול, באופן תיאורטי, להינתן גם כאשר שני הצדדים רוצים עקרונית בשלום בית (אף שבאופן מעשי בית-הדין יימנע מחיוב כזה עד שברור שאין סיכוי לשלום בית).

¹⁰ הרב שלמה דיכובסקי, "הסכמי ממון קדם-נישואין", תחומין כ"א, עמ' 279-287.

¹¹ שם, עמ' 280.

3. הצעות נוספות לפתרון בעיית מסורבות הגט

לצד הסכמי קדם-נישואין הועלו הצעות נוספות, במסגרת ההלכה, לפתרון בעיית מסורבות הגט. מהדיון הציבורי בנושא עולה כי קיימת מחלוקת בדבר מידת ההתיישבות שלהן עם ההלכה:

- **הצעת הרב שלמה רסקין – הפקרת כספי הקידושין:**¹² הרבנות הראשית תתקין תקנה שלפיה יוקם בית-דין מיוחד אשר יהיה מוסמך להפקיר את כסף הקידושין למפרע (דבר המביא להפקעת הקידושין) כאשר ניתן פסק-דין של בית-דין רבני מוסמך המחייב את הבעל לתת גט לאשתו, והוא מסרב. ההצעה מתבססת על מקורות תלמודיים והלכתיים. מוצע לעגן את התקנה בחקיקה, וכך יינתן לה תוקף של תקנת קהל.¹³
  - **הצעת הרב משה עמאר:**¹⁴ יש להפעיל לחץ ציבורי על הרבנות הראשית, על רבנים ועל דיינים ברחבי הארץ לתקן תקנות. ראשית יש לקבל תקנה הקובעת כי לדעת הרמב"ם, כאשר האשה טוענת כלפי בעלה "מאיס עלי", כופים את הבעל לגרש את האשה. נוסף על כך ייקבעו תקנות אשר יסדירו את דרכי הכפייה, את הזמן הדרוש לקבלת ההחלטה וכד', וכך ייווצרו אחידות ועקביות בהחלטות בתי-הדין הרבניים.
  - פתרון נוסף הוא הנהגת **תנאי בנישואין**, ברוח הצעת הרי"מ **טולידאנו זצ"ל**: "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, ועל דעת רבני בית-דין צדק שבעיר, שאם ימצאו שהתנהגותי אתך אינה כדין וכשורה, שיהיה הכוח בידם להפקיע קידושי אלה למפרע".¹⁵ תנאי זה יאפשר לדיינים להפקיע את הקידושין למפרע אם הבעל מסרב לתת גט לאשתו. לדברי הרב משה עמאר, הצעה זו נדונה בספרות ההלכה, ואף שלא היתה מקובלת באופן נרחב, נהגו כך במקרים מעטים.
  - **הצעת פרופ' ברכיהו ליפשיץ:**¹⁶ הכנסת, כנציגת ה"קהל", תסמיך את בית-הדין להפקיר את כסף הקידושין וכך יופקעו הקידושין אם הבעל לא מקבל עליו את הוראת הדיינים לתת גט לאשתו. אם בית-הדין לא ישתמש בסמכויות שניתנו לו לפי החוק, יוטלו על הבעל סנקציות באופן אוטומטי לפרק זמן של שישה חודשים (או עד שיסכים הבעל לתת גט לאשתו, לפי הסנקציות שבית-הדין רשאי להטיל כיום). לאחר תקופה זו, אם הבעל עדיין יסרב לתת גט לאשתו, יופקר כסף הקידושין.¹⁷
- הצעה זו מבוססת על הטענה שלפי ההלכה, לציבור יש סמכות לקבל החלטות באמצעות נציגיו ולהתקין תקנות הנוגעות לתחום הממון. תקנות "הקהל" נחשבות מבחינה הלכתית לתקנות "בית-הדין הגדול" ובמדינת ישראל הכנסת נחשבת לנציגת הקהל.

¹² הרב שלמה ריסקין משמש רב העיר אפרת וראש מוסדות "אור תורה סטון".

¹³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מעוכבות ומסורבות גט בישראל, כתבה יפעת שחק, 15 ביולי 2003.

¹⁴ שם.

¹⁵ שם.

¹⁶ פרופ' ברכיהו ליפשיץ, מרצה למשפטים וראש המכון לחקר המשפט העברי באוניברסיטה העברית בירושלים, שיחת טלפון, 15 ביולי 2003.

¹⁷ שם.

הצעה זו נועדה למצבים שבהם בית-הדין אינו משתמש בסמכויות שניתנו לו, ומנסה לאזן בין הצורך לשמור ככל האפשר על סמכותם של בתי-הדין בענייני נישואין וגירושין ובין הצורך לפתור את בעייתן של מעוכבות הגט ומסורבות הגט.

- **ד"ר אביעד הכהן** – הפקעת קידושין המבוססת על העיקרון "מיקח טעות", כלומר, על הטענה שהאלימות של הבעל בסרבו לתת גט יכולה להעיד בתנאים מסוימים שהנישואין היו מבוססים מלכתחילה על טעות (הסירוב לתת גט נתפס כסוג של אלימות, אשר דינה כדין מום אשר האשה לא היתה מודעת לו, ועל כן הוא עילה לגירושין). עם זאת, הוא מציין כי מדובר בפתרון רדיקלי, המתאים למקרים נדירים למדי.¹⁸

---

¹⁸ יאיר שלג, "נישואין שיסודם בטעות, יבוטלו", **הארץ**, 12 בדצמבר 2004.